

Krajiny, plody, lidé

Když ovoce dobře nenakvete, není žádná úroda – tak zní motto Místní Akční Skupiny Rozkvět. Právě tato nezisková organizace spolupořádá projekt CulHerCis22, který nám dá vstoupit do krajiny kolem cisterciáckých klášterů, klášterních kuchyní i původních receptur. Projekt nám představila Ing. Marta Krejčíčková.

V rámci svého projektu necháváte veřejnost nahlédnout do klášterních kuchyní a jídelen. Jak se v kláštorech vařilo a stravovalo se?

Jídelny byly v kláštorech minimálně dvě – samostatná pro mnichy a druhá pro laiky pracující v klášteře; obě jídelny prostorově oddělovala právě kuchyně, která byla společná, ale vařila odlišné pokrmy. I dnes má mnišská komunita ve Vyšším Brodě vlastní jídelniček – zjednodušeně řečeno téměř vegetariánský. Jinak se stravují běžní zaměstnanci kláštera pracující manuálně v lesích, na pile nebo v rybníkářství, tam je „maso na talíři“ 3–4x týdně.

I v kulinářských tradicích platí pro cisterciáky heslo: Rozmanitost v jednotě a jednota v rozmanitosti, které používali i pro řadu hospodářských aktivit – prostě se vždy dokázali přizpůsobit přírodním podmínkám místa, kde žili, a účinně je ovlivňovat, třeba zaváděním pěstování nových plodin nebo odrůd ovoce a révy vinné, chovem hospodářských zvířat i ryb. Tyto inovace mezi sebou pravidelně sdíleli v rámci každoročních setkání opatů, odkud přiváželi zpět do svých klášterů nové sazenice či postupy hospodaření. Na středověk neuvěřitelná dynamika celé sítě napříč Evropou!

Jedním z plánovaných výstupů projektu jsou také vizualizace některých klášterních refektářů – společných jídelen mnichů – a klášterních kuchyní, a to napříč historií tak, jak se nám zachovaly. Pokud jde o kláštery se stále aktivními mnišskými komunitami v Čechách (Vyšší Brod), Bavorsku (Waldsassen) a Rakousku (Zwettl, Rein, Wilhering a další), dostáváme se se svolením vedení jednotlivého kláštera jen do vybraných prostor. Přece jen se jedná o klauzury, tedy pro veřejnost uzavřené části klášterních areálů. Běžný návštěvník si ale sám může prohlédnout například části středověké kuchyně v bývalém cisterciáckém klášteře na Velehradě, které byly objeveny poměrně nedávno při vykopávkách a nově se formou replik staly součástí prohlídkové trasy Volající kamení.

Cisterciácký řád charakterizuje také velká míra soběstačnosti, umírněnost ve spotřebě, kultivace krajiny. Co vás osobně na jejich fungování překvapilo?

Viditelné jsou stopy práce Řádu a jeho vnitřní spolupráce v krajině – třeba ve formě rozsáhlých rybníčních soustav v okolí Žďáru nad Sázavou, Zwettlu nebo Waldsassenu. Ty nejen že nacházíme v krajině dodnes, ale ony ji vytvářejí. V současnosti tato rozsáhlá vodní díla považujeme za součást krajiny, ale vznikla cíleně, rukou a myslí člověka. Účelně – s využitím původních přírodních dispozic a účelově – pro zajištění postní stravy ve formě ryb.

Patrná je také vytrvalost, s jakou na svém díle pracují, i když se forma v běhu času měnila a mění. Cisterciácký řád je živá historie, pozorování cisterciáckých krajin můžeme nazvat krajinářskou archeologií.

Podobně napínavé je také bádání v oblasti kulinářství. Nejde o běžné čtení kuchařských knih, ale o vyhledávání v archivech, často o dedukci dle nákupních seznamů surovin, účetních knih a hospodářského výkaznictví klášterů – to je náplní činnosti partnera našeho projektu, Paris Lodron Universität Salzburg. Já jako laik pak můžu jen žasnout, co vše kolegové z katedry Gastrosophie dokáží ve zdrojích dohledat, a také jak mohou být staré receptury reinterpretovány pro současné, moderní využití. Protože původní kuchařské postupy v řadě případů prostě dnes již nelze použít – třeba když se jedná o pečení z bobra nebo recept začíná větou: „Tři dny máchej bílou rybu v mléce a dřevěném popelu.“ Měli jsme možnost absolvovat již několik degustací a vždy to bylo vynikající – tak věřím, že se výsledek ve formě veřejně dostupných inovovaných receptur ujme.

Projekt CulHerCis22 spojuje organizace, které jsou součástí mezinárodní sítě cisterciáckých klášterních krajin CISTERSCAPES. V čem mohou být, podle vás, cisterciáci a jejich přístup či dědictví inspirací pro dnešek?

Cíle činnosti sítě CISTERSCAPES je zviditelnění společných rysů cisterciáckých klášterních krajin napříč Evropou; jejich historickou hodnotu pro současnost ocenila letos v dubnu Evropská komise udělením označení European Heritage Label (EHL) v kategorii „Nadnárodní pamětihodnost“.

Dle mého názoru je na této značce zajímavé, že se nedívá jen na historickou hodnotu pamětihodnosti, ale i její význam pro současnost a její životaschopnost, schopnosti vlastní interpretace, využitelnosti v oblasti turismu a šetrnému vztahu k přírodě a zdrojům obecně.

Svým rozsahem je naše spolupracující síť cisterciáckých klášterních krajín mezi oceněnými evropskými památkami unikátní. To zrcadlí jedinečnost Řádu cisterciáků ve vývoji Evropy, šíření křesťanství ze západu na východ a osidlování periferních území. Jednotným přístupem k vyhledávání míst pro založení kláštera v podstatě docílili současné vzájemné podobnosti těchto krajín – cisterciácké kláštery byly vždy zakládány v údolí na vodních tocích, obvykle „na konci světa“ nebo ještě lépe kus za ním – z pohledu středověku. Také proto řadu cisterciáckých klášterů najdete na zemských hranicích, kam v podstatě přivedli život – nejen novou komunitu mnichů, ale i na klášter navázané další pracovní síly, které se zde usídlili. Lokace klášterů v odloučení od hlavních hospodářských center je také příčinou nutnosti získávat si obživu v místě, hospodařit co nejefektivněji v místních přírodních podmínkách. Již dříve jsem zmínila systém zasedání každoroční kapituly – hlavního orgánu Řádu, které kromě duchovního rozměru bylo také příležitostí sdílet mezi jednotlivými kláštery novinky, včetně těch hospodářských. Tak se po Evropě rozšířily odrůdy révy vinné, které dnes v Čechách nazýváme Rulandské, nebo odrůda jabloní Reneta. Stejně tak rybníkářské systémy, ale i řemeslné obory, jako je sklářství nebo hutnictví – vše, co bylo potřeba pro provoz a rozvoj areálů klášterů.

Mohlo by to vypadat, že cisterciáci vynalezli „místní produkci“, „trvale udržitelný rozvoj“, „korporátní identitu“ či „kooperaci“. Řada z těchto přístupů však existovala již před nimi. Cisterciáci se jen s rozmyslem obsaženým v textu jejich řehole snažili a snaží žít a konat věci ku slávě Boží na zemi. Podle hesla *Ora et labora* (Modli se a pracuj) využívají to, co je jim v místě – které předem pečlivě vybrali – nabídnuto, užívat to a rozmnožovat ku prospěchu nejen svému a zprostředkovat tak propojení horizontálního a vertikálního rozměru bytí. Cisterciáci jsou kontemplativní řád – a jak uvádí encyklopedie, toto slovo se používá k označení způsobu, jakým jednotlivci nebo skupina lidí přemýšlí o sobě, svém životě a světě kolem sebe; a také, že kontemplace je nejvyšším stupněm modlitby.

Cisterciácký řád je inspirativní v řadě oborů: v cisterciáckých kláštorech se rozvíjelo vědění, přírodní vědy i kultura, dodnes můžeme obdivovat skvělé knihovny s desítkami tisíc svazků knih. Na přírodní bázi se rozvíjela i medicína, každý klášter měl chov včelstev a bylinnou zahradu pro pěstování léčivků a výrobu medikamentů pro bratry i ošetření nemocných z řad „lidu za branou“ (tam se u řady klášterů nacházel také špitál).

To, že jsme si v rámci projektu CulHerCis22 vybrali téma kulinářství, je snaha o přiblížení pozemské historie cisterciáků současnému člověku prostřednictvím populárního a všeobecně kladně přijímaného tématu. Zdá se, že nejen láska prochází žaludkem: ale také historie, poznání a možná i trocha toho přemýšlení.

Jedním ze záměrů projektu je také dostat obnovené receptury v rámci regionálních menu do nabídek gastro-provozů, minimálně v Čechách, Rakousku a Bavorsku. Jakou máte dosud odezvu?

Projekt je v polovině, zpracování archivních zdrojů ještě není ukončeno, ale první tematické menu, které jsme vyzkoušeli letos v březnu v Bavorsku, bylo vynikající – a překvapivé. Jednalo se o období před Velikonocemi, z hlediska surovin hrály prim ryby a zelenina. Povětšinou místní suroviny: kapr, mrkev, zelí... a přesto rybí karbanátky s rozinkami překvapily naši mysl i chuťové pohárky. Místní restauratér si na přípravě dal záležet a již nyní víme, že na této „značce“ chce dál rozvíjet svůj podnik. Nebude pravděpodobně jediný, protože tento typ kulinářských zážitků je v západní Evropě vyhledáván a ceněn.

Loni na podzim jsme cisterciáckou kuchyni představili veřejnosti na food-festivalu Futrování na Farských ve Žďáru nad Sázavou. Jednu z použitých zjednodušených receptur přinášíme zde a můžete sami vyzkoušet na grilu, zda vám zachutná kapřík se šalvějí, zázvorem a dalším kořením. A může to být právě ten regionální „Žďárský kapr“. Osobně ale větší šanci v gastroprovozech dávám receptu na sladkokyselý kuřátko – nabízí hned několik variant a omáček, kterými ochutí pečené kuře.

Kapra důkladně omyjeme a osušíme, v případě potřeby lze z kapra stáhnout kůži. Rybu po obou stranách nařízneme nožem, zevnitř i zvenku důkladně potřeme směsí soli, zázvoru a pepře. Vnitřnosti (jikry, mlíčí, srdce, játra) osolíme a znovu vložíme do kapra. Vnitřek kapra okořeníme šalvějí a opět jej uzavřeme. Maso položíme na gril a opékáme na středním ohni. Během pečení rybu několikrát potřeme směsí rozpuštěného sádla, octa, soli, šafránu a pepře. Kapra pečte dostatečně dlouhou dobu, dokud není úplně upečený. Takto připravené maso můžete servírovat teplého nebo za studena.

K pečenému kuřátku můžeme připravit omáčku nebo vývar, a to buď ze šťávy nasbírané při pečení nebo z tučného masového vývaru a čerstvého másla. Tento vývar se dochutí solí, zázvorem, pepřem, žlutým kořením (kurkumou), skořicí atd. a jemně povaříme. Potom vývarem polijeme upečené kuře.

Do kuřecího vývaru můžeme přidat čerstvé máslo, plátky citronu, limetky nebo pomeranče, kapary, nezralé hrozny nebo angrešt, sůl, zázvor, pepř, muškátový květ a podle libosti také malé množství octa. Omáčku povaříme. Kuřecí vývar můžeme také osladit cukrem a můžeme přidat oloupané mandle, vinné hrozny a skořici. Směs se povaří a přelije se přes pečené kuře.

Vaše nezisková organizace nejen prostřednictvím tohoto projektu, ale i dalších aktivit, usiluje o propojení krajiny a lidí v jihočeském regionu. Pořádáte cykloprojíždky, slavnosti květů, plodů. Vnímáte nyní větší zájem či citlivost k prostředí a jak se zapojuje lokální komunita?

Náš region je typicky venkovský – i když „naše“ území začíná v podstatě za plotem atomové elektrárny Temelín. Takže k přírodě to máme hodně blízko a musíme si ji maximálně chránit. Vypadá to možná idylicky, ale vše má svůj rub a líc. Zájem a citlivost k prostředí zde vnímám trvale, zvláště v naší ovocnářské oblasti. Do tohoto konceptu zapadají také lokace spadající do cisterciácké klášterní krajiny Vyšší Brod. Komunitní život se naše organizaci snaží rozvíjet v obcích, kde se místní obyvatelé jako komunita cítí a snaží se seberealizovat. Již 11 let jsme členy Národní sítě Zdravých měst ČR, v současnosti finančně podporujeme komunitní činnost asi v 10 obcích, především v oblasti práce s dětmi. Hodně se zapojují také senioři a hodně nás těší mezigenerační spolupráce. Zapojilo se několik místních knihoven, které se postupně mění v komunitní centra. Na komunitní bázi je provozována také přírodní zahrada při Chelčickém domově sv. Linharta. Daří se i spolupráce s místními podnikateli a zemědělci – a musíme se pochlubit, naše Obec Truskovice se vloni stala celostátním vítězem soutěže „Vesnice roku“ – je držitelem Oranžové stuhy právě za komunitní život a spolupráci s firmami. To jsme se ale od cisterciáků dostali hodně daleko. I když možná ne, jedna z komunitních buněk MAS Rozkvět působí také ve Vyšším Brodě a klášter mu poskytl zázemí pro pravidelnou činnost s dětmi, nově také vznikly v klášterní zahradě první komunitní záhony. Uvidíme, jak se ujmou a rozkvetou.

Rozhovor vedla Pavlína Svatoňová.